L□p dàn ý bài văn ngh□ lu□n b□ng b□n đ□ t□ duy

Vi□t b□i Báo Dân trí
Ch□ nh□t, 26 Tháng 4 2015 16:14 - L□n c□p nh□t cu□i Ch□ nh□t, 26 Tháng 4 2015 16:38

Đ□ t□o l□p m□t bài văn hoàn ch□nh, ng□□i vi□t c□n đ□□c rèn luy□n nhi□u ki□u kĩ năng khác nhau. Trong đó, l□p ý đ□□c xem là m□t trong nh□ng khâu then ch□t và có quan h□ ch□t ch□ v□i vi□c phát tri□n năng l□c t□ duy c□a h□c sinh.

V□i ý nghĩa nh□ v□y, c□n thi□t ph□i xác l□p đ□□c h□ th□ng nh□ng ph□□ng pháp d□y h□c l□p ý hi□u qu□. S□ d□ng b□n đ□ t□ duy là gi□i pháp có th□ đáp □ng yêu c□u này.

M□t m□t, nó giúp rèn luy□n cho h□c sinh kĩ năng làm văn c□ b□n. M□t khác, t□o đi□u ki□n đ□ h□c sinh đ□□c hoàn thi□n các kĩ năng t□ duy logic nh□ phân tích – t□ng h□p, so sánh đ□i chi□u, h□ th□ng hóa, khái quát hóa…

1. Đ□t v□n đ□

Văn b□n là đ□n v□ giao ti□p đích th□c c□a con ng□□i b□i tính tr□n v□n v□ n□i dung và hoàn ch□nh v□ hình th□c. T□o l□p đ□□c m□t văn b□n theo nghĩa nh□ v□y đòi h□i ng□□i vi□t ph□i n□m v□ng, làm ch□ cũng nh□ huy đ□ng đ□□c nhi□u y□u t□ khác nhau, t□ v□n hi□u bi□t đ□n kh□ năng v□n hành ngôn ng□.

Ch□□ng trình Ng□ văn hi□n hành đ□□c xây d□ng d□a trên hai tr□c đ□ng quy là Đ□c hi□u và Làm văn. □ tr□c Làm văn, h□c sinh đ□□c t□ ch□c chi□m lĩnh nhi□u n□i dung lí thuy□t và rèn luy□n kĩ năng khác nhau nh□m xây d□ng đ□□c đa d□ng các lo□i văn b□n.

Trong đó, kĩ năng l□p ý đóng vai trò quy□t đ□nh khi ti□n hành xây d□ng các lo□i văn b□n □y. V□n đ□ đ□t ra là làm th□ nào đ□ hình thành và hoàn thi□n kĩ năng này cho h□c sinh, giúp các em phát tri□n năng l□c t□ duy logic và hi□n th□c hóa h□ th□ng quan đi□m c□a mình. □ng d□ng b□n đ□ t□ duy □ đây có th□ xem là m□t gi□i pháp có th□ mang đ□n hi□u qu□ mong đ□i.

2. N□i dung nghiên c□u

2.1. Ý và l□p ý là gì?

Ý là nh□ng đ□n v□ t□o nên n□i dung c□ b□n c□a m□t bài vi□t. Có th□ nói m□i lo□i văn b□n đ□u có nh□ng y□u t□ n□i dung c□u thành đ□c tr□ng t□□ng □ng.

Ch□ng h□n, đ□i v□i m□t văn b□n ngh□ lu□n thì các y□u t□ n□i dung c□u thành văn b□n chính là các ý ki□n, lí l□. Nó th□□ng là nh□ng phán đoán, nh□n xét khái quát c□a ng□□i vi□t v□ n□i dung nh□m đáp □ng yêu c□u c□a v□n đ□ c□n ngh□ lu□n; th□ hi□n cách nhìn nh□n, đánh giá c□a ng□□i vi□t v□i v□n đ□ đ□□c nêu ra.

Ý trong bài văn ngh□ lu□n th□□ng đ□□c nhìn nh□n t□ nhi□u góc đ□ khác nhau và có tính kh□ phân. Đi□u này có nghĩa là d□a vào tính ch□t c□a ý mà ng□□i vi□t xây d□ng thành các c□p b□c ý hàm ch□a đ□ l□n n□i dung khác nhau.

Nh□ v□y, l□p ý là ho□t đ□ng tìm ki□m ý, xác đ□nh đ□c đi□m ý đ□ phân chia và s□p x□p chúng theo m□t trình t□ h□p lí, phù h□p v□i logic nh□n th□c c□a con ng□□i.

2.2. Xác đ□nh "chìa khóa" quan h□ gi□a "l□p ý" và "b□n đ□ t□ duy"

Tony Buzan – "Cha đ□" c□a khái ni□m "b□n đ□ t□ duy" - kh□ng đ□nh r□ng ki□u ghi chép truy□n th□ng theo ki□u tuy□n tính đã mang l□i nh□ng hi□u qu□ to l□n cho con ng□□i □ nhi□u lĩnh v□c. Tuy nhiên, d□a trên lí thuy□t v□ ti□p nh□n c□a con ng□□i, nó cũng đem đ□n nh□ng b□t l□i khác nhau đ□i v□i ng□□i s□ d□ng.

Ch□ng h□n: các t□ khoá nêu b□t v□n đ□ b□ chìm khu□t v□i nh□ng y□u t□ ngôn t□ không th□t c□n thi□t khác; lãng phí th□i gian h□n vào vi□c thi□t l□p ý t□□ng b□ng câu có ng□ pháp đ□y đ□; m□t nhi□u thì gi□ đ□ ghi nh□, s□p x□p ý t□□ng; khó tìm ra ngay m□i liên h□ gi□a các ý t□□ng; d□ r□i vào tình tr□ng chán n□n, th□t v□ng do gi□ mãi tr□ng thái ph□i li□t kê mà không bi□t đi□m d□ng;…

Xu□t phát t□ vi□c so sánh v□i các v□n đ□ còn t□n t□i nêu trên, Tony Buzan đã g□i ý m□t hình th□c ghi chép "hi□m th□y h□n" g□i là "b□n đ□ t□ duy" – m□t hình th□c ghi chép phi tuy□n tính d□□i d□ng bi□u đ□ m□ r□ng; s□ d□ng màu s□c, đ□□ng nét và hình □nh đ□ bi□u th□, phát tri□n hay đào sâu m□t ý t□□ng nào đó.

Nó ph□n ánh quá trình t□ duy di□n ra bên trong đ□u óc con ng□□i; có tác d□ng h□ th□ng hoá các n□i dung tri th□c, thúc đ□y ho□t đ□ng ghi nh□ và phát huy ti□m năng sáng t□o vô biên.

Xét theo nghĩa nh□ v□y, b□n đ□ t□ duy không ch□ là s□n ph□m c□a quá trình t□ duy mà h□n th□, còn ph□n ánh chính xác s□ di□n ti□n c□a t□ duy. Nó v□a k□t qu□, v□a là quá trình.

Gi□a vi□c xây d□ng m□t b□n đ□ t□ duy và ho□t đ□ng l□p ý có m□i dây liên h□ nh□t đ□nh. B□ng so sánh sau th□ hi□n quan h□ □y:

B□□c

L□p ý

Xây d□ng b□n đ□ t□ duy

1

Phân tích đ□ bài, tìm ch□ đ□ cho bài vi□t

Xác đ□nh t□ khóa/ hình □nh th□ hi□n ý t□□ng trung tâm c□a b□n đ□

2

Tìm ý, xác đ□nh các n□i dung có liên quan đ□n ch□ đ□ bài vi□t

T□ ý t□□ng trung tâm, tri□n khai ý t□□ng này thành các nhánh. M□i nhánh th□ hi□n m□t khía c□nh, v□n c

3

L□a ch□n và s□p x□p ý tìm đ□□c theo m□t tr□t t□ logic nh□t đ□nh

T□ ch□c l□i b□n đ□ t□ duy b□ng cách l□□c b□ b□t nh□ng y□u t□ không c□n thi□t, đánh d□u th□ t□ các nh

4

L□p dàn ý và hoàn thi□n văn b□n (Th□c ch□t, đây là b□□c m□ đ□u cho m□t kĩ năng khác nh□ng v□n c□n

Hoàn thi□n b□n đ□ t□ duy

Qua đ□i chi□u, có th□ th□y đ□n v□ "ý" trong văn b□n t□□ng đ□□ng v□i "t□ khóa" ho□c "t□ g□c" theo ngôn ng□ b□n đ□ t□ duy; thao tác l□p ý cho bài làm văn t□□ng □ng v□i s□ hình thành các nhánh xu□t phát t□ t□ khóa trong b□n đ□.

Nh□ v□y, ho□t đ□ng tìm ý, l□p ý và ho□t đ□ng tìm t□ khóa, nhánh lan t□a đ□u có b□n ch□t là các ho□t đ□ng t□ duy logic. Đi□m khác bi□t c□ b□n ch□ là v□n đ□ ngôn ng□ và cách th□c bi□u đ□t k□t qu□ t□ duy. Đây đ□□c xem nh□ c□ s□ quan tr□ng, "chìa khóa" đ□ xác l□p kh□ năng d□y h□c l□p ý b□ng b□n đ□ t□ duy.

2.3. Ph□□ng pháp d□y h□c l□p ý bài làm văn ngh□ lu□n b□ng b□n đ□ t□ duy

M□t cách chung nh□t, d□y h□c l□p ý bài làm văn ngh□ lu□n đòi h□i ph□i có s□ tham gia ho□t đ□ng c□a c□ giáo viên và h□c sinh.V□ phía giáo viên, ho□t đ□ng quan tr□ng và ch□ y□u nh□t là trang b□ cho h□c sinh nh□ng hi□u bi□t c□ b□n v□ cách th□c tìm ý, l□p ý và kĩ năng l□p b□n đ□ t□ duy, minh h□a cho h□c sinh b□ng m□t s□ ví d□ đ□n gi□n.

Đi□u này gi□ng nh□ vi□c giáo viên d□n tr□□c n□n móng và d□ng lên giàn giáo đ□ trên đó, h□c sinh xây ngôi nhà c□a mình. V□ phía h□c sinh, sau khi đ□□c trang b□ nh□ng ki□n th□c c□ b□n v□ vi□c phát hi□n ý, cách th□c t□ ch□c ý, v□ b□n đ□ t□ duy… h□c sinh d□□i s□ t□ ch□c, h□□ng d□n c□a giáo viên có th□ t□ xây d□ng nh□ng b□n đ□ l□p ý.

Có th□ hi□n th□c hóa quy trình h□□ng d□n h□c sinh l□p ý cho bài văn ngh□ lu□n b□ng b□n đ□ t□ duy theo m□t ví d□ c□ th□ là đ□ bài sau đây: “Nhà th□ T□ H□u vi□t: «Ôi, s□ng đ□p là th□ nào h□i b□n?» (M□t khúc ca xuân). Quan ni□m c□a anh (ch□) v□ v□n đ□ trên”.

B□□c 1. Phân tích đ□ bài

D□a theo nh□ng ki□n th□c đã h□c v□ ki□u bài ngh□ lu□n, giáo viên yêu c□u h□c sinh phân tích yêu c□u c□a đ□ bài trên hai tiêu chí: n□i dung và hình th□c.

Trong đó, tr□ l□i các câu h□i c□ th□ nh□ đây là ki□u bài gì? V□n đ□ c□ b□n c□a bài vi□t? Bài vi□t c□n đáp □ng nh□ng yêu c□u gì v□ cách th□c s□ d□ng ngôn ng□ và t□ ch□c văn b□n? có th□ áp d□ng nh□ng thao tác l□p lu□n nào đ□ bài vi□t sinh đ□ng, thuy□t ph□c?... Theo đó, b□□c Phân tích đ□ bài giúp ng□□i vi□t có cái nhìn khái quát v□ các yêu c□u c□n th□c hi□n.

B□□c 2. H□□ng d□n tìm ý

V□ b□n ch□t, tìm ý g□n li□n v□i vi□c ng□□i vi□t xác đ□nh nh□ng lu□n đ□, lu□n đi□m cho bài vi□t c□a mình. □ đây, m□i d□ng l□i □ ho□t đ□ng “tìm” ch□ ch□a đòi h□i ng□□i vi□t ph□i s□p x□p thành tr□t t□.

Trong b□□c này, giáo viên có th□ h□□ng d□n h□c sinh tìm ý thông qua các thao tác nh□ c□ th□ nh□ sau:

Nêu v□n đ□

N□i dung c□n đ□t

Xây d□ng b□n đ□

Minh h□a

Ch□ đ□ bài vi□t là gì?

S□ng đ□p

Đ□a vào làm ý t□□ng trung tâm c□a b□n đ□, ghi ra gi□a trang gi□y

Nh□ng v□n đ□ nào có th□ tri□n khai xung quanh khái ni□m "s□ng đ□p?"

Và *G□i ý h□c sinh t□ /i□t kê trong t□ duy.*

- S□ng đ□p là gì?

- S□ng đ□p có c□n thi□t không? Vì sao?

- S□ng đ□p đ□□c bi□u hi□n c□ th□ b□ng nh□ng giá tr□ nh□ th□ nào?

- Có nh□ng đi□u gì c□n tránh đ□ tr□ thành ng□□i s□ng đ□p?

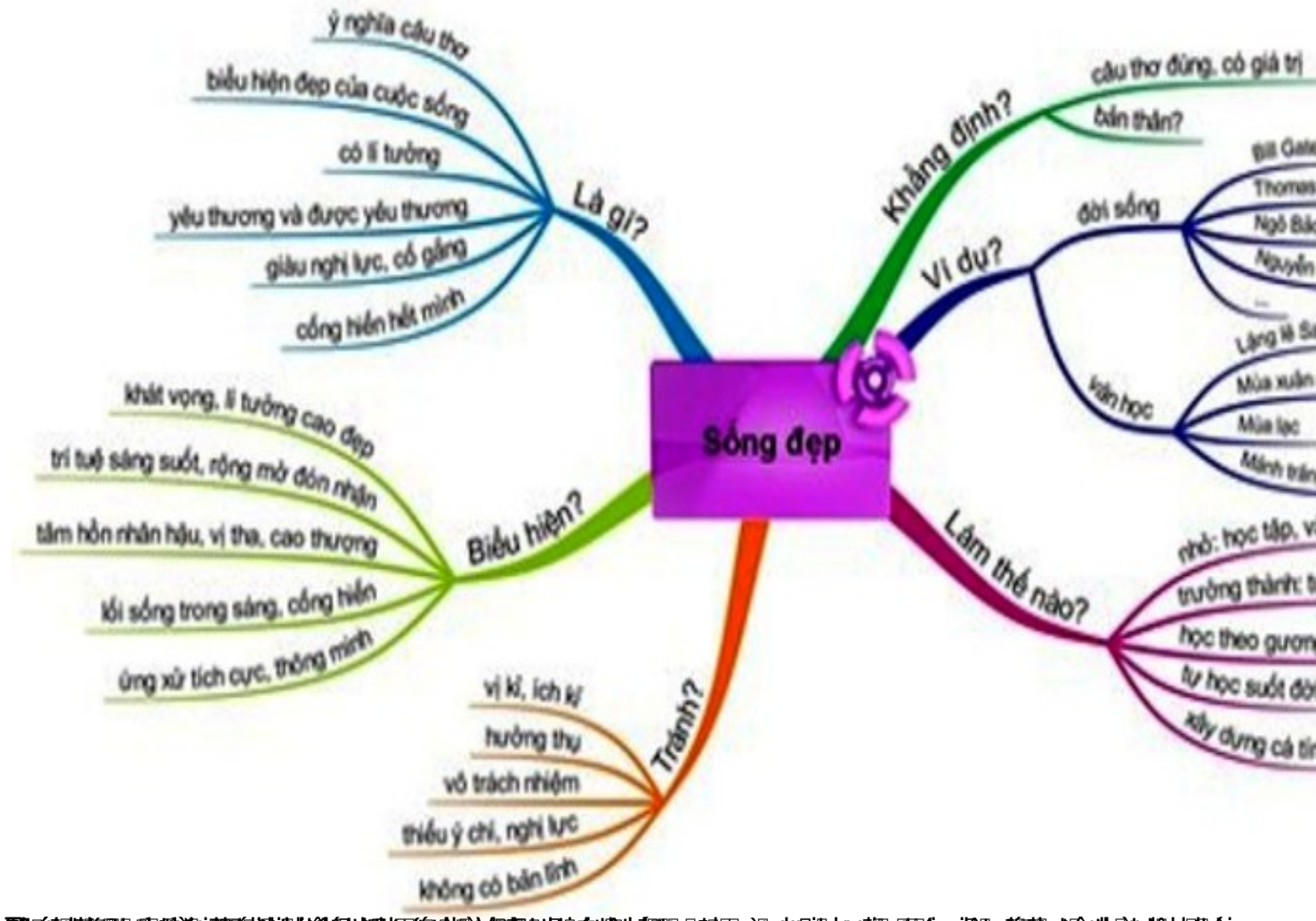
- Có ví d□ nào trong th□c ti□n không?[...]

- L□y t□ khóa ng□n g□n cho m□i v□n đ□ tìm đ□□c, đ□a m□i t□ khóa □y v□ m□t nhánh v□i xu□t phát đi□m

- M□i nhánh t□ khóa có th□ v□ b□ng m□t màu s□c khác nhau cho d□ nh□n di□n.

- Có th□ v□ theo m□t chi□u trái – ph□i ho□c ph□i – trái.

Là gì?
Khẳng định
Biểu hiện?
Sống đẹp
Tránh?
Làm thế nào?
Vì sao?
Ví dụ?

ý nghĩa câu thơ
biểu hiện đẹp của cuộc sống
có lí tưởng
yêu thương và được yêu thương
giàu nghị lực, cố gắng
cống hiến hết mình
Là gì?
khát vọng, lí tưởng cao đẹp
trí tuệ sáng suốt, rộng mở đón nhận
tâm hồn nhân hậu, vị tha, cao thượng
lối sống trong sáng, cống hiến
ứng xử tích cực, thông minh
Biểu hiện?
vị kỉ, ích kỉ
hưởng thụ
vô trách nhiệm
thiếu ý chí, nghị lực
không có bản lĩnh
Tránh?
Sống đẹp
Khẳng định?
câu thơ đúng, có giá trị
bản thân?
Ví dụ?
đời sống
văn học
Làm thế nào?